

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده ادبیات فارسی و زبان های خارجی
پایان نامه کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی

عنوان:

بررسی مضمون و محتوای جنک در شعر کودک و نوجوان ۱۳۸۰-۱۳۶۰

استاد راهنما:

سرکار خانم دکتر حوریه شیخ مونسی

استاد مشاور:

جناب آقای محمود بشیری

دانشجو:

کبری کمالی

تیر ۱۳۹۰

تقدیم به پدر و مادرم

و

به برادرم قاسم که اولین بار مرا با کتاب آشنا کرد

و

به محسن کوچولو

با سپاس و تشکر ویژه از اساتید محترم راهنما ، مشاور و داور و همچنین استاد
نعمت الله ایرانزاده، دکتر مریم شریف نسب، آقای مهدی میرکیایی، آقای محمدگودرزی
دهریزی، آقای قاسم کمالی، خانم نیره صدری، خانم آزاده خلیفی و دیگر دوستانی که
مرا در اجرای این پژوهش یاری کردند.

چکیده

ادبیات کودک و نوجوان یکی از مهمترین شاخه های ادبیات فارسی است و شعر کودک و نوجوان به عنوان گونه ای از این ادبیات اهمیت ویژه ای دارد . همواره ادبیات با تحولات و حوادث اجتماعی و سیاسی پیوند داشته و نمود و تاثیر این رویدادها در ادبیات قابل مشاهده است. جنگ تحمیلی عراق علیه ایران و حماسه دفاع مقدس هشت ساله ملت ایران ،از جمله حوادثی بود که بر ادبیات و همچنین ادبیات کودک و نوجوان تاثیرگذار بود و پیدایش ادبیات دفاع مقدس و پایداری را رقم زد.

جنگ بر مضمون و محتوای شعر کودک و نوجوان نیز موثر بوده و باعث ایجاد تغییر و تنوع در مضامین اشعار شده است . شهادت ، جانباز، اسارت و آزادگی، بمباران از جمله مضامینی است که در شعر کودک و نوجوان بکار رفته است . در این پژوهش به بررسی اشعار کودک و نوجوان مرتبط با جنگ و تنوع محتوایی و مضمونی آن پرداخته شده ، تا بتوان با شناخت این بن مایه ها ، ویژگیهای شعر پایداری کودک و نوجوان ایران را بازشناخت.

واژگان کلیدی : ادبیات کودک و نوجوان ، جنگ و دفاع مقدس ، شعر، مضمون و محتوا

فهرست

مقدمه	الف
فصل اول	۱
تاریخچه ادبیات کودک و نوجوان در ایران	۱
بنیانگذاران شعر کودک در ایران	۲
محمود خان ملک الشعراء صبا	۲
ایرج میرزا	۲
نسیم شمال	۳
دهخدا	۳
محمد تقی بهار	۴
پروین اعتصامی	۴
نیما یوشیج	۵
احمد شاملو	۶
فروغ فرخزاد	۶
میرزا یحیی دولت آبادی	۶
جبار باغچه بان	۷
گلچین گیلانی	۷
عباس یمنی شریف	۷
پروین دولت آبادی	۸
محمود کیانوش	۸
ویژگیهای ادبیات معاصر کودک و نوجوان	۸
ادبیات کودک و نوجوان	۱۰
اصول ادبیات کودک و نوجوان	۱۰
اهداف ادبیات کودک	۱۱
دسته بندی سنی مخاطب شعر کودک و نوجوان	۱۲

۱۴	شعر
۱۴	شعر کودک و نوجوان
۱۵	انواع شعر کودک و نوجوان
۱۵	شاخص ترین گونه های شعر معاصر کودک و نوجوان
۱۷	مضمون
۱۷	محتوا
۱۸	مضامین شعر کودک و نوجوان
۱۹	جنگ تحمیلی
۱۹	ادبیات پایداری و مقاومت
۲۰	ادبیات پایداری و مقاومت کودک و نوجوان
۲۱	ضرورت توجه به ادبیات دفاع مقدس کودک و نوجوان
۲۶	ادبیات مقاومت و پایداری کودک و نوجوان در جهان
۳۰	پی نوشتها
۳۲	فصل دوم
۳۲	ترسیم شعر دفاع مقدس کودک و نوجوان
۳۴	دسته بندی اشعار بر اساس مضمون
۳۵	جانباز
۴۸	حملات هوایی و موشکی به مناطق مسکونی
۷۴	شهادت
۱۰۰	شهید نوجوان
۱۱۱	انتظار و دل‌تنگی
۱۲۳	بازگشت پدر
۱۲۷	اعزام به جبهه
۱۳۰	میهن ، مقاومت
۱۳۵	آزادگان
۱۴۲	نقاشی
۱۴۹	ویرانی ، مهاجرت ، خرمشهر ، باز سازی

۱۶۳ شهید فهمیده
۱۶۶ ستایش و توصیف شهیدان
۱۷۵ نامه
۱۸۶ پی نوشتها
۱۸۷ فصل سوم
۱۸۷ بررسی اشعار منفرد و مجموعه شعر پاتک به لحظه ها
۲۱۵ فصل چهارم
۲۱۵ آسیب شناسی شعر جنگ و دفاع مقدس کودک و نوجوان
۲۱۹ معرفی شاعران
۲۲۵ منابع
۲۲۷ مقاله ها و پایگاههای الکترونیکی
۲۲۹ آثار بررسی شده

مقدمه

الف - موضوع و طرح مسئله (اهمیت موضوع و هدف)

ادبیات کودک و نوجوان هر کشور، بخشی از فرهنگ آن کشور و سازنده کودکان و نوجوانان آن کشور است. شعر کودک نیز بخشی از ادبیات کودک و شاید بتوان گفت پرطرفدارترین آن است. همواره جنگها و نبردها، به طور مستقیم یا غیر مستقیم بر تمام شئون اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی جوامع تاثیرگذار است. موضوع پژوهش، بررسی اشعار سروده شده درباره جنگ تحمیلی و دفاع مقدس از نظر مضامین مورد استفاده می باشد، تا مشخص شود آیا جنگ تحمیلی، بر ادبیات کودک نیز، تاثیر داشته است؟ این پژوهش برای اولین بار انجام می شود و از این نظر حائز اهمیت است که تغییر و تحولات ایجاد شده در شعر کودک و نوجوان را در یک دوره بیست ساله نشان می دهد و نمایی از گذشته را در مقابل اندیشمندان، پژوهشگران و شاعران حوزه کودک و نوجوان قرار می دهد تا زمینه های مساعد برای فعالیت را بیابند.

ب - مبانی نظری: شامل مرور منابع تئوری ادبیات و شعر کودک و نوجوان به گونه ای که شناختی مفید بدست آید. منابع مورد مطالعه شامل کتابهای از این باغ شرقی اثر پروین سلاجقه، شعر کودک در ایران اثر محمود کیانوش، بنیادهای ادبیات کودک اثر کمال پولادی و ... است.

فرضیه: جنگ تحمیلی بر روی ادبیات و شعر کودک و نوجوان تاثیر گذاشته و باعث ایجاد تنوع در مضمون شده است.

پ- روش تحقیق: شامل تعریف مفاهیم و جامعه مورد تحقیق ، گردآوری نمونه ها و انتخاب نمونه های برتر و دسته بندی آن بر اساس مضامین مورد استفاده است. در این پژوهش تقریباً تمام اشعار سروده شده با محوریت جنگ و دفاع مقدس در این دوره ۲۰ ساله ، مطالعه شده و گزینش اشعار بر اساس میزان بسامد تکرار مضمون بوده است .

یافته های تحقیق :

- ۱- با آغاز جنگ تحمیلی ، در مضمون شعر کودک و نوجوان نیز تغییراتی بوجود آمد و جنگ و پیامدهای آن به شعر کودک و نوجوان راه یافت .
- ۲- مضامین حملات هوایی و موشکی و شهادت پدر از بسامد بالاتری برخوردار است
- ۳- بعضی از پیامدهای جنگ ، مانند جانبازان شیمیایی ، از دید شاعران پنهان مانده است .
- ۴- در بین اشعار سروده شده در مضمون شهادت اعضای خانواده و دوستان ، در هیچ شعری به شهادت مادر در حمله هوایی یا به هر شکل دیگر اشاره نشده است .
- ۵- در شعر دفاع مقدس کودک و نوجوان ، از اسامی خاص افراد ، نام مناطق جنگی ، نام جنگ افزارها و اصطلاحات رایج در جبهه استفاده شده است .
- ۶- به نظر می رسد اغلب اشعار به صورت خودجوش سروده شده ، ولی در بعضی موارد مانند تجلیل از شهدا ، سفارشی است.
- ۷- هیچ شعری که درباره عدم موفقیت در جنگ و یا حتی اشاره کوچکی به آن باشد ، سروده نشده است .
- ۸- شاعران کودک و نوجوان عموماً از منظر دفاع مقدس به جنگ نگریسته اند .
- ۹- بیشتر اشعار در گروه سنی نوجوان قرار گرفته است .
- ۱۰- در اکثر اشعار ، عنصر غالب در شعر ، عنصر عاطفه است و علی رغم غم و غصه حاکم بر شعر ، پایان شعر با وعده شادی و پیروزی همراه است.

فصل اول

تاریخچه ادبیات کودک و نوجوان در ایران

ایران با داشتن تمدنی ۲۵۰۰ ساله و تاریخ مدون، دارای ادبیاتی غنی و پر بار می باشد. ادبیات کودک و نوجوان، به عنوان یک شاخه مجزا در ادبیات، سابقه طولانی در ایران ندارد و در نهایت می توان پیشینه آن را تا جنبش مشروطه به عقب برد. البته باید در نظر داشت که ایران قبل از دوران مشروطه خواهی نیز گنجینه ای از شعر و ادب و قصه های فرهنگ عامه و پندآموز داشته است که کودکان نیز از آن بهره مند می شوند.

«یکی از کهن ترین متون ادبی که کودکان و نوجوانان نیز می توانستند از آن بهره بگیرند، منظومه درخت آسوریک است که قدمت آن به سه هزار سال قبل می رسد. این منظومه در واقع کهن ترین متن ادبی کودکان ایران است. این افسانه نوشتاری، نشانه آشکار پیشینه دراز ایرانیان در نوشتاری کردن داستان ها برای کودکان است. مضمون این منظومه درباره رجز خوانی درخت خرما و بز برای یکدیگر است، بر سر سودهایی که برای انسان دارند.»^۱ پس از تسلط اعراب بر ایران و انقراض دولت ساسانی، اگر چه بسیاری از آثار مکتوب از بین رفت، اما بخش بزرگی از ادبیات شفاهی، سینه به سینه به نسلهای بعد منتقل شد.

در دوران پس از اسلام شعر کودک در ایران ، پیش از این که به دیوان رسمی شاعران راه یابد ، از دل ترانه های عامیانه برخاست. به گفته محمود کیانوش « کودکان ترانه ها ، لالایی ها ، متل ها و بازی ها را از پدرها و مادرها و پدربزرگها و مادر بزرگها می آموختند و در بازیها و آوازه‌هایشان بکار می گرفتند . شعرهای برگرفته از ترانه های عامیانه ، نه تنها خود بخشی از شعر کودک را تشکیل می دهند، بلکه یکی از پایه های بنیادین شعر کودک در ایران به شمار می روند.»^۲ در دیوان شعرای بزرگی همچون نظامی ، سعدی و جامی نیز به کودکان اشاره شده است ، اما آنچه در این دیوانها دیده می شود ، شعر برای کودکان نیست ، بلکه شعر درباره کودکان است . شعرهایی حاوی مضامین پند و اندرز و حکمت ، نشان دادن راه و رسم زندگی و گاهی نیز شعر در مرثیه فرزندان است .

جوانه های شعر کودک به شیوه امروزی ، در روزگار مشروطه پدید آمد و این جوانه ها ، پیامد دگرگونی در شعر فارسی بود . این دگرگونی که از غرب مایه گرفته بود در فرهنگ ، تعلیم و تربیت و ادبیات خود را نشان داد و موجب شد تا شعرا به شعر کودک و نوجوان نیز توجه کنند .

بنیانگذاران شعر کودک در ایران

محمود خان ملک الشعراى صبا : صبا را باید نخستین سراینده اشعار کودکان در ایران دانست. البته شعر او به سبک دوره بازگشت است و در چهارچوب شعر مشروطه نمی گنجد . اما دسته ای از اشعار صبا که درونمایه و قالبی همانند ترانه های عامیانه دارند ، نخستین سروده های کودکانه ای به شمار می آیند که پدید آورنده ای مشخص دارند.

ایرج میرزا : ایرج میرزا (۱۳۴۳-۱۲۹۱) یکی از معماران ادبیات نو کودکان است . او آگاهانه برای کودکان شعر می سرود . اشعار او برگرفته از فضای مشروطیت ساده ، گویا و همه فهم است . اشعار او احترام به پدر و مادر ، میهن پرستی ، راستگویی و پاکدامنی را به کودکان می آموزد . آن دسته از اشعار ایرج میرزا که بیشتر محتوای اندرزی دارد ، در قالب گفتگو با کودکان سروده شده

است . به عنوان نمونه می توان به شعر «مادر» ، «منظومه عباس قلی خان» و شعر بلند «نصیحت به فرزند» اشاره کرد . «ایرج میرزا این اشعار را یا به طور مستقیم برای فرزندش خسرو ، و یا برای عموم کودکان سروده است.»^۳ قطعه ای از شعر «نصیحت به فرزند» :

از مال جهان ز کهنه و نو دارم پسری به نام خسرو
هر چند که سال او چهار است پیداست که طفل هوشیار است
از دیگر اشعار ایرج میرزا ، مثنوی های «شوق درس خواندن» ، «داستان دو موش» ، «روباه و کلاغ» و «پسر بی هنر» است .

حمد بر کردگار یکتا باد که مرا شوق درس خواندن داد
آشنا کرد چشم من به کتاب داده توفیق خیرم از هر باب
پدرم را عطا نموده حیات تا کند صرف کار من اوقات
مادرم را تناوری بخشید مهر فرزندپروری بخشید

«مثنوی شوق درس خواندن»

نسیم شمال : سید اشرف الدین گیلانی مشهور به نسیم شمال از دیگر شاعران دوره مشروطه است . نسیم شمال برای کودکان شعر سرود و کتاب «گلزار ادبی» را که مجموعه ای از حکایات منظوم و شعر با درون مایه آموزشی است برای کودکان منتشر کرد .

میرزا علی اکبر خان دهخدا : دهخدا جز در پاره هایی کوتاه به شعر کودکان نپرداخت که گاهی آن نیز برای طنزهای سیاسی بود . با این حال ، نمی توان نقش او را در شعر کودک نادیده گرفت .

خاک بصرم بچه بهوش آمده بخواب ننه یه سر دو گوش آمده
گریه نکن لولو میاد میخوره گرگه میاد بزبزی رو می بره

ابوالقاسم لاهوتی : اندکی از اشعار لاهوتی با الهام از ترانه های عامیانه در گستره ادبیات
کودکان جا می گیرد نظیر شعر « بالای لای».

آمد سحر و موسم کار است	بالام لای
خواب تو دگر باعث عار است	بالام لای
لای لای بالالایلی	لای لای بالالایلی

محمد تقی بهار (۱۳۳۰-۱۲۶۶): بهار شاعر ، محقق ، نویسنده ، روزنامه نگار و مرد سیاست
بود. از جمله اشعاری که برای کودکان سروده می توان به این موارد اشاره کرد: «اندرز به جوانان» ،
«بچه ترسو» ، «تنبلی عاقبتش حمالی است» ، «رنج و گنج» ، «خدا و والدین» ، « مونس پدر» .
ما همه کودکان ایرانیم
مادر خویش را نگهبانیم

پروین اعتصامی (۱۳۲۰-۱۲۸۵): پروین بیش از آنکه برای کودکان شعر بسراید، درباره
کودکان شعر گفته است. او زندگی و رنج کودکان را در شعر خود باز تابانده و از جهت زبان و
درون مایه در شکل گیری شعر کودک تأثیر گذار بوده است . از جمله اشعار او ، مثنویهای «بلبل و
مور» ، «لطف حق» ، «طفل یتیم» و مسمط زیبای «ای گربه» و «ای مرغک» است .

با گذر از دوره مشروطه و کمرنگ شدن شعر انقلابی و اهمیت یافتن فرهنگ عامیانه ، کم کم
قالبهای شعری عامیانه به شعر شاعران نام آور راه یافت .
نخستین عامل در سر برآوردن شعر کودک در ایران ، دگرگونی در زبان بود که هر چه
بیشتر به زبان مردم کوچه و بازار نزدیک شده بود . شعر کودک در این دوره ، بیشتر به نظم شبیه بود.
نظم به معنای سروده ای است که ساختار شعری ندارد و در آن تنها به سخن ، آهنگ یا وزن عروضی
غیر طبیعی توجه شده است .

پس از نیما ، شاعران کودک ایران ، به واسطه آشنایی با شعر کودک کشورهای دیگر ، به اهمیت زبان کودک و ساختار شعری آن پی بردند و به فرم درونی شعر توجه کردند . اما شعر نوجوان در این دوره وجود ندارد و ادبیات ایران نتوانست شعری که نه کودکانه باشد و نه بزرگسالانه بیافریند.

نیما یوشیج : دهه نخست کار نیما یعنی از سال ۱۲۹۹ش تا ۱۳۰۹ش ، اگرچه از جنبه شعر شناسی اهمیت چندانی ندارد ، ولی از دیدگاه ادبیات کودکان بسیار مهم است . نیما از همان قوالب سنتی استفاده کرد ، اما آنچه کار او را متمایز می کند، بیان ساده و زبان عامیانه نزدیک به زبان بومی است . از ویژگیهای شعر او ، استفاده از بندهای کوتاه و همچنین آهنگ تند شعر است که آن را کودکانه تر کرده است . از جمله اشعار او می توان به « بز ملا حسن مسئله گو » ، « آواز قفس » ، « بهار » ، « آهو و پرنده ها » و « توکایی در قفس » اشاره کرد .

بچه ها ! بهار

گلا وا شدن

برفا پا شدن

از رو سبزه ها

از روی کهسار

بچه ها ! بهار

شهرام رجب زاده از منتقدین شعر کودک می گوید : «نیما با نوآوری در وزن ، انعطافی را که وزن شعر فارسی برای شکل گیری شعر کودک به آن نیاز داشت پدید آورد . او با در هم شکستن مرز بین کلمات شاعرانه و غیر شاعرانه ، زمینه های استفاده از کلمات ، الفاظ و اصوات کودکانه ای را فراهم کرد که بعدها واژه های کلیدی و پرکاربرد شعر کودک شدند ، از جمله صدای حیوانات و اصوات طبیعت و اشیاء » .^۴

دینگ دانگ چه خبر ؟ که می کند گذر ؟

قوقولی قوقو ! خروس می خواند

احمد شاملو : شاملو به دلیل آنکه بیانش برای کودک دلنشین و گوش نواز بود مورد استقبال قرار گرفت. ترانه های شاملو ، مخاطب خود را هم در میان بزرگسالان و هم در میان کودکان پیدا کرد . در واقع شعر شاملو با توجه به فضای سیاسی و اجتماعی زمان خود سروده شده ولی به دلیل موسیقی درونی شعر و بیان کودکانه و تکرار ، مورد توجه ادبیات کودک قرار گرفت. از اینگونه آثار او می توان به ترانه های ماندگار «پریا» ، «دخترای ننه دریا» ، «مردی که لب نداشت» و «بارون» اشاره کرد .

یکی بود یکی نبود

زیر گنبد کبود

لخت و عورتنگ غروب

سه تا پری نشسته بود

زار و زار گریه میکردن پریا

مٹ ابرای بهار گریه می کردند پریا

فروغ فرخزاد : فروغ اگرچه کار فراوانی در زمینه ادبیات کودک انجام نداد ، اما ترانه ماندگار او به نام «علی کوچیکه» هنوز هم مخاطبان زیادی از میان کودک و بزرگسال دارد .

علی کوچیکه ، علی بونه گیر

نصفه شب از خواب پرید

چشماشو هی مالید با دس

سه چارتا خمیازه کشید ،

پاشد نشس

میرزا یحیی دولت آبادی : (۱۳۱۸-۱۲۷۹) دولت آبادی پیش از آنکه شاعر کودکان باشد سهم بزرگی در گسترش مدارس جدید دارد ، اما با همان چند شعری که برای کودکان سروده ، در

زمره پایه گذاران ادبیات نوی کودکان جای می گیرد . شعر « صبح » او نشان می دهد که دولت آبادی زبان شعر کودک و تکنیک های آن را بهتر از شاعرانی چون بهار و نسیم شمال می شناسد .

از افق صبحدم سفیده دمید	آسمان همچو نقره گشت سفید
با شکوه و جلال و جاه رسید	پادشاه ستارگان خورشید
باز شد دیدگان من از خواب	به به از آفتاب عالمتاب

جبار باغچه بان : نام آشنای دیگری که در ادبیات کودکان تأثیر گذاشت ، جبار عسگرزاده (باغچه بان) بود . او اولین کسی است که ادبیات را به حوزه تخیلی - هنری نزدیک کرد . باغچه بان برای بچه ها شعر گفت ، قصه نوشت و مجموعه آثارش را در کتابهای «من هم آرزو دارم» و «افسانه های بابا برفی» به چاپ رساند .

دختر دهقان این دو سه روز	می چیند پنبه از سر غوزه
زحمت می کشم پنبه می کارم	من هم در دنیا آرزو دارم

گلچین گیلانی : گلچین گیلانی ، تنها یک شعر برای کودکان سرود . او با سرودن شعر «باران» شاهکاری از شعر کودک را به نمایش گذاشت ، چنانکه در این شعر ساختار پیچیده یک متن ادبی دیده می شود . رو ساخت آن تنها نشان دهنده دلتنگی شاعر برای روزهای کودکی است و ژرف ساخت آن ، پژواک صدای کودکی است که از سرزمین سبز زندگی، سر بر می آورد .

عباس یمینی شریف : یمینی شریف بعد از «باغچه بان» دل سپرده ترین شاعر کودکان بود . او از جمله پیشگامانی است که در عرصه شعر کودک ، مخاطب خود را با ویژگیهایی متفاوت از بزرگسالان شناخت . این ویژگی به سبب شناخت او ، از نیازهای متفاوت کودک و توجه به عواملی از جمله سرگرم کنندگی و لذت بخشی شعر ، بکار بردن عنصر بازی و تخیل ، اصوات گوناگون ، زبان و توصیفات ساده ؛ زیبا و در خور فهم کودکان و همچنین روایت پاره ای از شعرها به زبان کودکان ، جانوران و اشیاء بود .

پروین دولت آبادی (۱۳۸۷-۱۳۰۳) : او نیز شاعر کودک و از بنیان گذاران شورای کتاب کودک بود. در دوره ای که نشانه های شعر اندرزی مشروطه هنوز به چشم می خورد، شعر او از پند و اندرز فاصله گرفت و با رعایت ویژگیهای شعر کودک جایگاه خود را پیدا کرد. ارزش و احترام به هویت کودک و سرودن شعرهایی همسو با سرشت کودک، در آثار دولت آبادی بازتاب یافته است. این بینش هنگامی در جامعه ریشه دواند که مناسبات اجتماعی برای پذیرش آن آماده بود.

محمود کیانوش: کیانوش را بنیان گذار شعر نوین کودک نامیده اند. او از جمله کسانی است که به طور جدی در زمینه شعر کودک فعالیت می کند. او علاوه بر سرودن اشعار جدید برای کودکان، به تحقیق و بیان نظریات خود در کتاب «شعر کودک در ایران» پرداخته است.

ویژگیهای ادبیات معاصر کودک و نوجوان

«ادبیات کودک و نوجوان در سه دهه اخیر (دوران انقلاب) به مراحل بالایی از رشد رسیده است و از برخی جهات مهم، با ادبیات کودک و نوجوان در دوره نخست شکل گیری آن متمایز است.

نخستین ویژگی ادبیات معاصر کودک در مقایسه با دوره های گذشته، رشد و گستردگی آن است.

دومین ویژگی ادبیات معاصر کودک و نوجوان، حرکت آنها به سوی قلمروهای تازه و متنوع است. این ادبیات از خلاقیت بیشتری برخوردار است. شاعران معاصر، شعر کودک را به مفهوم واقعی آن نزدیک کرده و بیش از گذشته، از پند و اندرزهای منظوم به سوی دنیای احساسات و عواطف لطیف کودکان پیش می روند.

سومین ویژگی ادبیات معاصر کودک و نوجوان، گرایش آن به سوی تعهد و جانبداری است. نخستین جلوه های این گرایش جانبداری و «سیاسی شدن» ادبیات کودک در دهه ۴۰ و ۵۰ بود. البته

آن جانبداری ها بسیار خام بود و به جای آفرینش هنری جانبدارانه ، بیشتر به سرهم کردن آثار شعاری منتهی می شد . اما به تدریج این جانبداری شکل پخته تر و ظریفتری به خود گرفت .^۵

«در دهه ۴۰ و ۵۰، شرایط دشوار اجتماعی از طریق ادبیات نمادین کودک و نوجوان به دیگران ابلاغ می شد و ادبیات کودکان روش امنی برای آگاهاندن مردم محسوب می گشت . در واقع ادبیات کودک زوروقی برای خوردنی تلخی بود که فقط به مذاق بزرگسالان می ساخت.»^۶

«طی سالهای پیش از انقلاب در حدود بیست شاعر داعیه ی کودکانه سرایی داشتند؛ از جمله ی این شاعران علاوه بر باغچه بان ، پروین دولت آبادی ، عباس یمنی شریف ، مهدی آذر یزدی و محمود کیانوش ، می توان به محمد رحیم اخوت، حمید پور اسماعیلی، مهدخت دولت آبادی، محمد رضا شریفی نیا، محمود آزاد تهرانی، منوچهر نیستانی و ... اشاره کرد. همچنین برخی شاعران بزرگسال مانند فریدون توللی ، محمد استعلامی و سیاوش کسرایی در حد چاپ یکی دو کتاب، سرودن شعر برای کودکان را تجربه کردند.»^۷

پس از انقلاب اسلامی ، شعر کودک و نوجوان متأثر از فضای انقلابی جامعه ، بیشتر بر پایه ی مضامینی چون: دین ، استقلال طلبی ، مبارزه ، وحدت ، ستایش از شهید ، نفی ظلم و موضوعاتی از این دست قرار داشت.

نام آشناترین شاعران کودک و نوجوان در دوران پس از انقلاب عبارتند از: جعفر ابراهیمی(شاهد)، وحید نیکخواه آزاد، مصطفی رحماندوست، شکوه قاسم نیا ، بیوک ملکی ، افسانه شعبان نژاد، اسداله شعبانی، قیصر امین پور، جواد محقق، ناصر کشاورز، افشین اعلا ، محمد کاظم مزینانی، بابک نیک طلب، علی اصغر نصرتی ، حسین احمدی، مهری ماهوتی ، حمید هنرجو، رودابه حمزه ای، آتوسا صالحی ، شراره وظیفه شناس و... نام برد.

«به طور خلاصه سیر تکاملی شعر معاصر کودک و نوجوان را می توان به شکل زیر خلاصه

کرد:

۱. دوره مشروطه تا سال ۱۳۰۰ (دوره ی جوانه زدن و اعلام تدریجی شعر کودک و نوجوان).

۲. سالهای ۱۳۰۰ تا ۱۳۲۰ (دوره ی تجربه اندوزی در شعر کودک و نوجوان).

۳. سالهای ۱۳۲۰ تا ۱۳۴۰ (دوره ی شکوفایی شعر کودک و نوجوان).

۴. سالهای ۱۳۴۰ تا ۱۳۵۷ (دوره ی توجه به ساختار فنی شعر کودک و نوجوان).

۵. دوران پس از انقلاب (دوران ناب گرای، تنوع مضامین و افزایش قابل توجه شعر و شاعران

کودک و نوجوان).^۹

ادبیات کودک و نوجوان

«ادبیات کودک و نوجوان نوشته ها ، سروده ها و گفتارهایی است که نویسندگان در آن ، با خود جوشی درونی ، تجربه و برداشت یا حقیقتی را با کودکان و نوجوانان در میان می گذارد .»^۹

«ادبیات کودک به مجموعه ی آثار و نوشته هایی گفته می شود که به وسیله ی نویسندگان متخصص ، برای مطالعه کودکان تهیه می شود و در همه آنها ذوق و سطح رشد کودکان مورد توجه است .»^{۱۰}

آنچه ادبیات کودک و نوجوان را از ادبیات بزرگسالان متمایز می کند ، تفاوتی است که بین نیازها ، امکانات و نوع نگاه کودک و نوجوان با فرد بزرگسال وجود دارد . «ادبیات کودک و نوجوان ، تلاشی هنرمندانه در قالب کلام ، با زبان و شیوه مناسب و در خور فهم کودک و نوجوان ، برای هدایت او به سوی رشد است .»^{۱۱} پیام هر اثر ، احساس و اندیشه کودک و نوجوان را می سازد ، لاجرم باید هنرمندانه تنظیم شود و از زبان و بیانی رسا و دلنشین و متناسب با سن کودک و نوجوان و آگاهیهای آنها برخوردار باشد . آثار خاص کودکان می بایست با عواطف و احساس ها ، کنجکاوی ها و تجربه های آنان تناسب داشته باشد .

اصول ادبیات کودک و نوجوان

اصول هر چیز، شالوده و بنیان آفرینش آن است. «اصول آفرینش های ادبی کودک و نوجوان ، همان اصول آفرینش های ادبی بزرگسالان است . آنچه این دو مقوله را از هم جدا می کند ،